

Význam roku 1989

17.března 2004 Marek Benda

Letošní rok je ve znamení 15-tého výročí událostí z roku 1989. Chtěl bych se jako jeden z bezprostředních aktérů těchto událostí zamyslet nad některými vžitými mýty.

Hlavním důvodem pádu komunistického režimu byl nepochybně fakt, že už s ním nebyl téměř nikdo ztotožněn a většina (zvláště mladších) lidí měla pocit naprosté nesvobody a dusivé nesmyslnosti. Tichý konsensus (výsledek jednoho z nejděsivějších procesů v našich novodobých dějinách, normalizace, jejíž průběh a možnost prosazení nebyly dodnes uspokojivě analyzovány) Husákovského režimu, kdy za mlčení a rezignaci na věci veřejné bylo národu umožněno žít v relativním dostatku, se pomalu rozpadal. A to nejen pocitem části dospívající generace, že toto je špatný obchod, ale i prohlubující se nefunkčností centrálního plánování. Není pravda, jak nám dnes bývá často předhazováno, že tu byla sice nesvoboda, ale pořádek a relativní blahobyť. Nezapomínejme, že věci se nenakupovaly, ale sháněly, že se na byty čekalo patnáct i více let, že se zavíralo za vyprávění vtipů, že o vědecké hodnosti i o cestě do ciziny rozhodoval stranický výbor a že průměrný plat byl méně než 100 dolarů.

Význam roku 1989 spočívá v tom, že se začala propojovat úzká skupina disentu se zbytkem společnosti. Před rokem 1989 jsou jediných masových akcí schopni pouze křesťané (ať už se jedná o pouť na Velehrad v roce 1985 nebo o Navrátilovu petici). Teprve v roce 1989 dochází, a to většinou ve spojení s disentem, k výraznému nárůstu občanských aktivit. Ať už se jedná o stále početnější a stále hůře rozehnatelné demonstrace, petici Několik vět, šíření Lidových novin či vznik celé řady neoficiálních občanských uskupení, opoziční tábor začne dramaticky narůstat jak co do počtů, tak i aktivity. I demonstrace 17. listopadu je připravována za úzké koordinace s rozhodujícími činiteli disentu.

Současně disent začne pronikat do širšího povědomí národa jako reálná alternativa. Disentu se sice po letech bojů podařilo vytvořit vnitřní i vnější komunikační vazby a schopnost nalézat kompromisy mezi lidmi velmi odlišných názorů, ale dlouho byl spoluobčany brán jako skupinka snílků, jejichž aktivity jsou bojem s větrnými mlýny. Právě v tomto období však dochází k dovršení snahy o nezpochybnitelné vnitrostátní i mezinárodní uznání disentu jako reálné opozice. Uznání, které později způsobí, že může být prezidentem zvolen Václav Havel a ne Císař nebo Dubček (a přes všechny výhrady k prezidentování Václava Havla zejména v pozdější době si asi dnes všichni uvědomujeme, po jakých cestách se ČR také mohla vydat).

Porevoluční působení disentu bývá často ztotožňováno především se jmény tzv. osmašedesátníků a na základě tohoto mylného pohledu se zpětně celý disent popisuje jako záležitost převážně bývalých partajních bossů. Zdání však klame. V noci 17. listopadu otec pronesl: „Je jasné, že revoluce propukne (já na něj koukal nevěřícně, mně to moc jasné nebylo), jen je problém, že o několik měsíců dříve, než jsem počítal. Neboť Obroda a síly s ní spojené jsou neskonale lépe připraveny než my.“ Jak prorocká slova! Nástup osmašedesátníků a socialisticky orientovaných politiků byl na počátku roku 1990 vskutku drtivý. Zapomíná se na to, že se z řad disentu formuje i silný proud pravicových politiků, který slouží jako opora všech reformních snažení. Klíčové zákony, které nastaví celou společenskou transformaci, prosadí ve FS vedle Klause a jeho ekonomů právě skupina bývalého nekomunistického disentu (Benda V., Tyl, Bratinka, Kroupa, Devátý, Mandler, Battěk a další) spolu s lidmi z okresů, kteří později tvoří základ ODS. V této souvislosti by měla být oceněna generace prvního FS, které i přes dominanci levice dokázalo nasměrovat ČR na nejrozumnější cestu ze všech postkomunistických zemí.

Závěrečná poznámka: Přes výše uvedené není pravdivá stále znovu nám podsouvaná teze, že bylo vše jasné, předem rozhodnuté, že „moc ležela na zemi“, že režim padl vlastním zhroucením či dokonce spiknutím KGB. Kromě toho, že přinejmenším do generální stávkové vřavy vůbec nebylo jisté, jak to celé dopadne (mě osobně zadrželi ještě 19. 11. a dlouho celý stávkový výbor netušil, jestli vzápětí všechny nepozatýkají), i ochota občanů angažovat se stoupala i v roce 1989 jen velmi pomalu. Petici

studentů z jara, požadující jiný typ samosprávy než jen prostřednictvím SSM, podepsalo pouze 171 (!) studentů a mnozí za to byli ve svých školách potahováni. Účast na demonstracích se sice zvyšovala, ale až do povoleného Albertova dosahovala maximálně dvou desítek tisíc lidí. Celá společnost žila ve velkém strachu před mocí StB, komunistické strany a potažmo